

FÜKÖH, L.:

Észak-magyarországi barlangok holocén üledékeinek kvartermalakovológiai vizsgálata - Quartärmalakologische Untersuchungen holozäner Sedimente in nordungarischen Höhlen

Faunatorténeti szempontból a negyedkor kutatása elsőrendű kérdés, mert jelenlegi adataink azt mutatják, hogy Mollusca-faunánk kialakulása erre az időszakra tehető. A faunisztikai vizsgálatok eredményességének alapfeltétele a nagymennyiségű adat. A szilárd mészvázal rendelkező csigák ezt az igényt teljes mértékben kielégítik, mivel fosszilizálódó képességük az állatvilágban a legjobbnak mondható. Ennek következtében a különböző negyedkori üledékekben jelentős számban fordulnak elő. E tulajdonságot felhasználva sikerült kidolgozni egy önálló malakovológiai sztratigráfiát /KROLOPP, 1973/ a pleisztocénen belül.

Az adatok sokasodásával felvetődött a kérdés, vajon a negyedkori fiatalabb szakaszban - a holocénben - tudunk-e hasonló felosztást végezni.

A holocén klimaváltozásokat legjobban tükröző csigaanyagot a barlangok üledékei szolgáltatják. Ezek a faunák rendszerint gazdag gerinces és régészeti leletekkel együtt kerülnek felszínre, melyek a malakovológiai anyag kiértékelése során levonható következtetéseket kronológiai adatokkal támasztják alá.

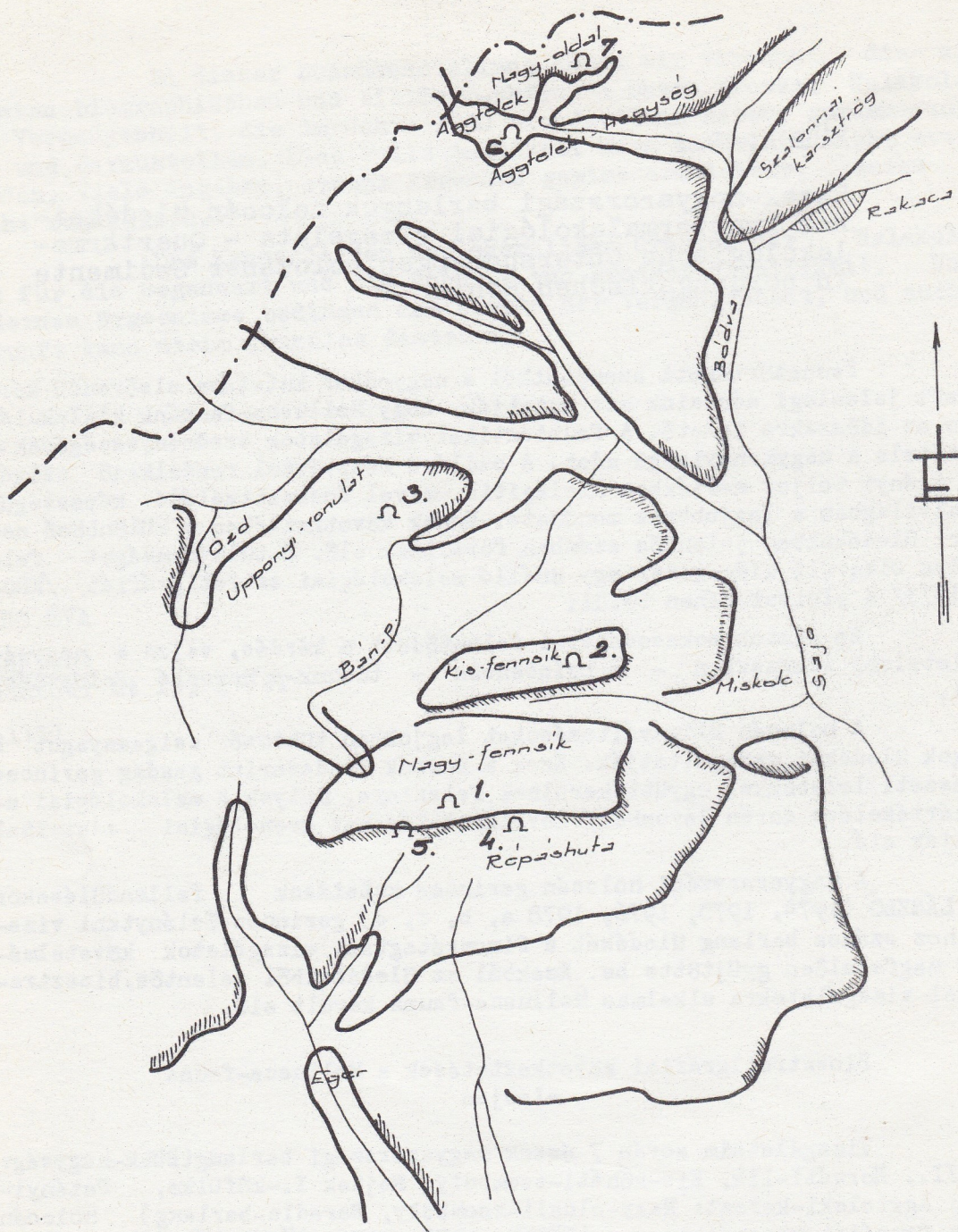
A magyarországi holocén gerinces kutatások felfedezésekor KORDOS LÁSZLÓ (1974, 1975, 1976, 1978 a, b, c, d) gerinces őslénytani vizsgálataihoz számos barlang üledékét a finomrétegtani vizsgálatok követelményeinek megfelelően gyűjtötte be. Ezekből az üledékekből jelentős, biosztratigráfiai vizsgálatokra alkalmas Mollusca-fauna került elő.

Biosztratigráfiai következtetések a Mollusca-fauna alapján

Vizsgálataim során 7 észak-magyarországi barlang (Bükk-hegység: Kőlyuk II., Horváti-lik, Kis-kőhát-zsomboly, Rejtek I.-kőfülke, Petényi-barlang; Aggteleki-karszt: Nagy-oldali-zsomboly, Baradla-barlang) holocén Mollusca-faunáját vizsgáltam meg (FÜKÖH, 1978, 1979, FÜKÖH-KORDOS, 1977, 1978, FÜKÖH-KROLOPP, 1978).

A vizsgált faunák jellemzőit azzal a szándékkal foglalom össze, hogy egy, a későbbiekben kidolgozandó malakovológiai adatokon alapuló holocén beosztás elkészíthető legyen (az üledékekből előkerült fajok ökológiai besorolásánál a hazai adatokon kívül LOŽEK (1965, 1972) munkáit használtam fel.

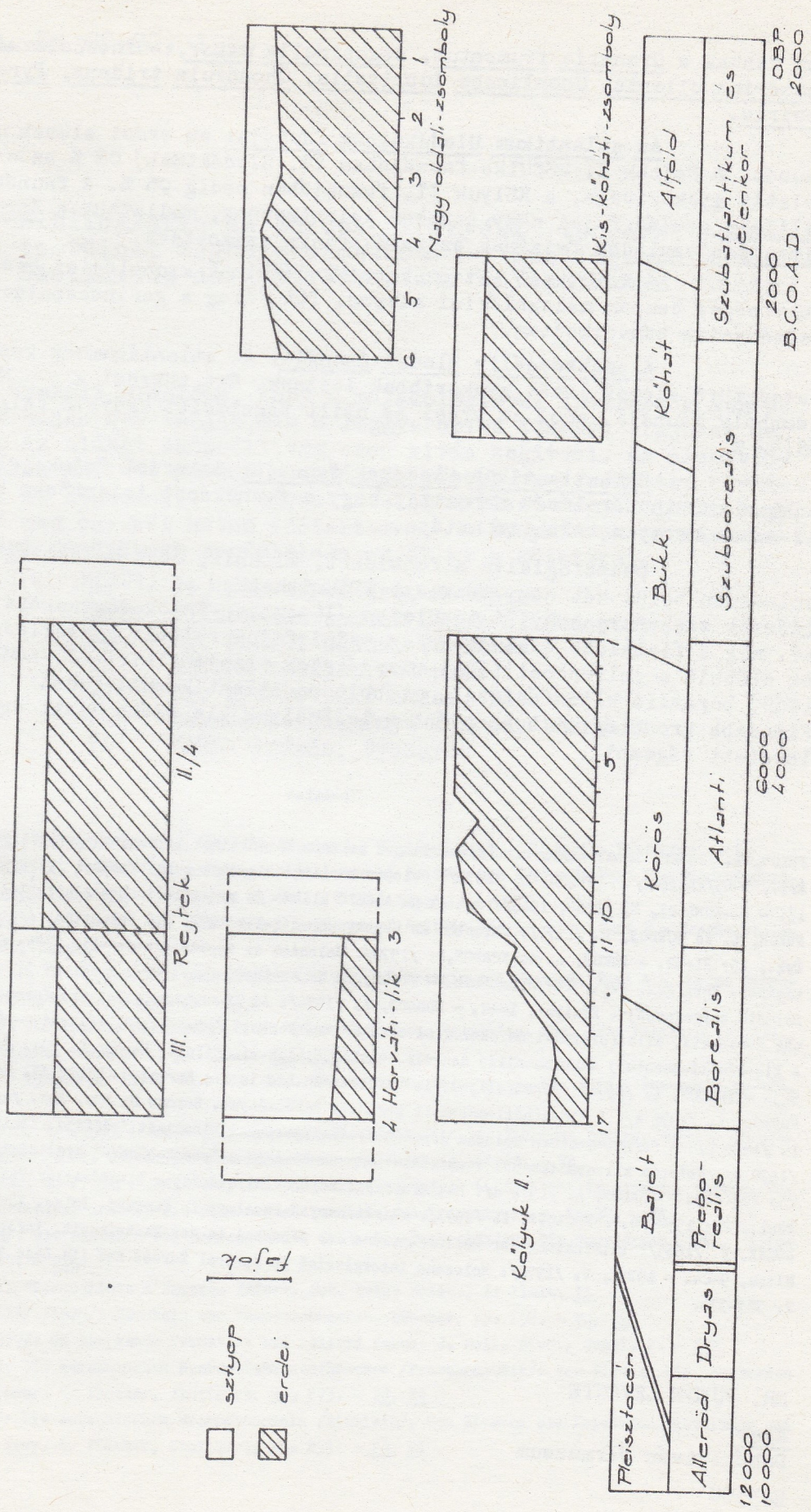
A boreális üledék faunája: a szárazságtűrő fajok dominálnak. A Horváti-lik faunájában 62 %, a Kőlyuk II. azonos kora üledékeiben 80 %, a Rejtek I. kőfülke 3. üledéktömbjében pedig 30 % a szárazságtűrő fajok aránya. Az üledéket a Vallonia costata dominanciája jellemzi, s mindenütt je-

1. ábra: A dolgozatban szereplő barlangok földrajzi helyzete

1. Kis-köhatáti-zsomboly
2. Kölyuk II.
3. Horvátli
4. Rejtekek I. -köfülke
5. Petényi-barlang
6. Baradla-barlang
7. Magy-aldali-zsomboly

2. ábra A holocén üledékekből előkerült Mollusca-faunák erdei és sztyep elemeinek százalékos megoszlása.

len vannak a Granaria frumentum, Aegopinella minor, szinezőelemként pedig a Chondrina clienta, Cochlicopa lubricella, Chondrula tridens, Pyramidula rupestris.

Az atlantikum üledékeinek faunája: az erdei elemek uralják a faunát. A Rejtek I. kőfülke faunájában (2. üledéktömb) 98 % az erdei elemek relativ gyakorisága, a Kőlyuk II. faunájában pedig 95 %. A faunában a Clausiliidae család fajai nagy számban jelentkeznek, mellettük a Zonitidae és Limacidae családok fajainak százalékaránya számottevő.

A következő két szakasz üledékeinek kronológiai besorolása nem lehetséges csupán malakológiai alapon. Itt főleg a gerincespaleontológia eredményeire támaszkodtam.

A szubboreális üledék faunája: Az atlantikumhoz képest a szárazságtűrő elemek ismét gyakoribbak lesznek. Ezt tükrözi a Nagy-oldaliszomboly faunája, ahol az erdei és nyílt vegetációt kedvelő csigák aránya 68:32 %.

Szubatlantikus üledékek faunája: Az erdei fajok jellemzik, azonban körülhatárolását nehezíti, hogy a faunaképet jelentősen befolyásolja az ember környezetalkító hatása.

Összefoglalva a fentieket, kitűnik, hogy malakológiai alapon a holocénen belül két nagy szakaszt különíthetünk el (FÜKÖH, 1978, 1979). Az idősebb szakaszra a nyílt területen élő sztyep-fajok dominanciája a jellemző, míg a fiatalabb szakaszban az erdei fajok relativ gyakorisága nagyobb. Az előbbit a pollenanalitikai vizsgálatok alapján leírt (J.-KOMLÓDI, 1968, 1969) boreális klimafázissal, utóbbit az atlantikummal lehet azonosítani. Finomabb kronológiai besorolást a lelőhelyek kis száma miatt egyelőre nem lehetett végezni.

Irodalom

- FÜKÖH, L. /1978/: Észak-magyarországi barlangok holocén üledékeinek malakofaunisztikai vizsgálata. Doktori Ért., 1-65/kézirat/. - FÜKÖH, L. /1979/: Holocén barlangi üledékek puhatestűinek vizsgálata. Kézirat, 1-13. - J.-KOMLÓDI, M. /1966, 1969/: Adatok az Alföld klíma- és vegetációtörténetéhez, I-II. Bot. Közlem. - FÜKÖH, L. és KORDOS, L. /1977/: Jelentés az Uppony Horváti-lík 1977. évi őslénytani ásátásáról. Egeri Múz. Évk., 15: 21-32. - FÜKÖH, L. és KORDOS, L. /1978/: Jelentés az Uppony Horváti-lík 1978. évi őslénytani ásátásáról. Egeri Múz. Évk., 16: nyomdában. - FÜKÖH, L. és KROLOPP, E. /1978/: A Kőlyuk II. és az aggteleki Baradla csigafaunája. Kézirat, 1-42. - KORDOS, L. /1974/: Az ÉK-magyarországi szubfosszilis gerinces faunák történeti, állatföldrajzi és ökológiai vizsgálata. Doktori Ért., 1-120, kézirat. - KORDOS, L. /1975/: A Kis-kőhátí-zsomboly szubfosszilis denevér populációjának vizsgálata. Herman O. Múz. Évk., 13-14: 567-569. - KORDOS, L. /1976/: Biostratigraphie holocene du bassin des Karpates. UISSP IX. Congr., 36, Nice. - KORDOS, L. /1978 a/: A Kis-kőhátí-zsomboly gerinces maradványai. Herman O. Múz. Évk. /nyomdában/. - KORDOS, L. /1978 b/: A Kárpát-medence holocén képződményeinek gerinces biosztratigráfiája. Kézirat. - KORDOS, L. /1978 c/: Holocén klímaváltozások kimutatása Magyarországon a "pocok-hőmérő" segítségével. Földr. Közl., 25: 228-229. - KORDOS, L. /1978 d/: Magyarországi holocén képződmények biosztratigráfiájának vázlat. Földr. Közl., 25: 155-160. - KROLOPP, E. /1973/: Quarternary Malacology in Hungary. Földr. Közl., 21: 161-171. - LOZEK, V. /1965/: Entwicklung der Molluskenfauna der Slowakei in der Nacheiszeit. Inform. Landw. Hochsch., Nitra, 9-24. - LOZEK, V. /1972/: Holocene Interglacial in Central Europe and its Land Snails. Quart. Res., 2: 327-334.

DR. FÜKÖH LEVENTE

Eger

Dobó István Vármúzeum

H-3300